T.C.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI (ARAP DİLİ VE EDEBİYATI)

ANABİLİM DALI

EL-MÜTENEBBÎ'NİN ŞİİRLERİNDE YAŞAM FELSEFESİ

Yüksek Lisans Tezi

Şirin GÖKKAYA

Ankara – 2011

T.C.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI (ARAP DİLİ VE EDEBİYATI)

ANABİLİM DALI

EL-MÜTENEBBÎ'NİN ŞİİRLERİNDE YAŞAM FELSEFESİ

Yüksek Lisans Tezi

Şirin GÖKKAYA

Tez Danışmanı

Prof. Dr. M. Faruk TOPRAK

Ankara – 2011

T.C.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI

(ARAP DİLİ VE EDEBİYATI)

ANABİLİM DALI

EL-MÜTENEBBİ'NİN ŞİİRLERİNDE YAŞAM FELSEFESİ

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. M. Faruk TOPRAK

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı	İmzası
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....

Tez Sınavı Tarihi .....

TÜRKİYE CUMHURİYETİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim (22/04/2011).

Tezi Hazırlayan Öğrencinin

Adı ve Soyadı

Şirin GÖKKAYA

İmzası

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ ii

KISALTMALAR iii

TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ iv

GİRİŞ 1

el-Mutenebbî'nin Hayatı 3

I. BÖLÜM: EL-MUTENEBBÎ'NİN ŞİİRLERİNDE YAŞAMA AİT TEMEL DEĞERLER 10

1.1 Onurlu Bir Yaşam 11

1.2. Sabır ve Başarı 14

1.3. Dünya Hayatı ve Ölüm 16

1.4. Akıl 19

1.5. Aşk, şarap, Kadın 22

1.6. Övgüye Değer Vasıflar 24

II. BÖLÜM: EL-MUTENEBBÎ'NİN ŞİİRLERİNDE KENDİNİ ÖVME VE BUNU GEREKTİREN ETKENLER 29

2.1. Nesebiyle Övünmesi 31

2.2. Cesaretiyle Övünmesi 33

2.3. Cömertliğiyle Övünmesi 36

2.4. şairliğiyle Övünmesi 36

SONUÇ 39

KAYNAKÇA 41

TEZ ÖZETİ 43

ÖNSÖZ

Bu çalışmamız, Hicri IV./M. X. yüzyılda yaşayan en önemli Arap şairlerinden biri olan Ebu'ṭ-Ṭayyib el-Mutenebbî'nin günlük yaşam tarzını, düşüncesini ve fikirlerini yansıtan şiirleri incelemektedir. Giriş bölümünde, şairin hayatı ve yetiştiği ortam anlatılmıştır. I. Bölümde el-Mutenebbî'nin şiirlerinde yaşama ait temel değerler başlıklar halinde incelenmiştir. Bu başlıklardan yola çıkarak el-Mutenebbî'nin hayata bakışını ve iç dünyasını anlamak mümkün olacaktır.

II. Bölümde ise şairin kendisini övdüğü şiirler ve çevirileri yer almaktadır ki bu şiirler sayesinde de hayata bakışını ve yaşam felsefesini anlamak kolay olacaktır. Çalışmamız içinde yer alan Arapça beyitlerin Türkçeye mümkün olduğunca en yakın ve doğru şekilde çevrilmesine gayret edilmiştir.

Çalışmam sırasında yerel kaynak olması açısından benden yardımlarını esirgemeyerek tüm sorularımı büyük bir sabırla cevaplandıran sevgili babam Musa Hamdan'a ve canım aileme gösterdikleri anlayış için teşekkürlerimi borç bilir, değerli hocam ve rehberim Prof. Dr. M. Faruk Toprak'a katkılarından dolayı saygılarımı ve teşekkürlerimi bildirmekten onur duyarım.

Şirin GÖKKAYA

KISALTMALAR

a.g.e. : adı geçen eser.

a.g.m. : adı geçen madde.

b.t.y. : basım tarihi yok.

b.y.y. : basım yeri yok.

c. : cilt.

der. : derleyen.

h. : hicrî.

m. : mîladî.

ö. : ölüm tarihi.

s. : sayfa.

sad. : sadeleştiren.

yay. : yayımlayan.

TRANSKRİPSİYON

Bu çalışmada, aşağıda gösterilen transkripsiyon sistemi kullanılmıştır.

Sesliler:

آ , ى : â

ي : î

و : û

Sessizler:

ء : ’	س : s	ل : l
ب : b	ش : ş	م : m
ت : t	ص : ṣ	ن : n
ث : s̲	ض : ḍ	ه : h
ج : c	ط : ṭ	و : v
ح : ḥ	ظ : ẓ	ي : y
خ : ḫ	ع : ‘	
د : d	غ : ġ	
ذ : z̲	ف : f	
ر : r	ق : ḳ	
ز : z	ك : k	

Ayrıca,

1- Belirlilik takısıyla birlikte şemsî ve kamerî harflerin okunuşu belirtilmiştir.

2- Arapça isim tamlamasında tamlayan ile tamlananın ulanması gereken yerlerin transkripsiyonu gösterilmiştir.

3- Arapça sıfat tamlamalarında tenvinler (belirsizlikler) okunmamıştır.

GİRİŞ

Ebu'ṭ-Ṭayyib el-Mutenebbî H. IV. / M. X. yüzyılda yaşamış en önemli Arap şairlerden biri olup yaşadığı Abbasi Dönemi, kendisinden önceki Emevi Döneminden her bakımdan farklıdır. Emevi Devleti, safkan bir Arap devleti iken, Abbasi Devleti - Arap kökenli olmasına rağmen - kozmopolit bir yapıya sahipti. İslam Dinine giren ya da Müslümanlarla bir arada yaşayan çok sayıda milletler, farklı din ve mezhepler toplum yapısını da etkilemiş ve bazı değerleri değiştirmiştir. İlk halifeler döneminden itibaren kurulan Beytu'l-Hikme ve ardından başlayan çeviri ve telif hareketleri, bilimin gelişmesine büyük katkıda bulunmuştur. Tıp, kimya, felsefe, mantık gibi pozitif bilimlerin yanı sıra tarih, coğrafya, edebi eleştiri, şiir sanatı, dil ve gramer çalışmaları, sözlükçülük gibi konularda da değerli âlimler yetişmiş ve çok sayıda eserler vücuda getirilmiştir.

Şiirin de Abbasi Döneminde önemli bir yeri vardır. Klasik Arap şiir üslubundan tam kopmamakla birlikte - özellikle – yabancı milletlerin de etkisiyle şiir ve edebi zevkler de değişmiş, eski şiirleri zaman zaman hafife alan şairler yetişmiş ve bunların çoğunun divanı günümüze kadar ulaşmıştır. Abbasilerin ilk yüzyılında ve özellikle devletin gücünün zirvesinde olduğu günlerde, büyük şairlerin genellikle saray çevresinde yer aldığı, halife ve vezirlere methiyeler düzdükleri görülür. Ebu Nuvâs (ö. 810), Ebu Temmâm (ö. 843), el-Buhturi (ö. 897) bunlar arasında yer alır. Zevk ve eğlenceye düşkünlüğün yayılmasına ve sefahatin artmasına tepki olarak zühd türü şiirlerde de artış görülür. Bu türün en önemli temsilcisi Ebu'l-Atâhiye'dir (ö. 826). Toplumdaki yozlaşmaya ve insanların samimiyetsizliğine, ikiyüzlülüğüne

cesurca karşı çıkan Ebu'l-'Alâ el-Ma'arri ise (ö. 1057) şiiri, geçim aracı olarak kullanmayan kişiler arasındadır.

Bağdat'taki merkezi otoritenin zayıfladığı, halifelerin eski güçlerini kaybettikleri ve X. Yüzyılın ortalarından itibaren Fars kökenli Büveyhilerin devlet üzerinde etkili oldukları bir dönemde, ünlü şair Ebu'ṭ-Ṭayyib el-Mutenebbî yetişmiştir. Arap edebiyat tarihinde, gerek dili kullanmasındaki ustalığı gerekse işlediği konular açısından önemli bir yer edinen el-Mutenebbî, yaşamını idame ettirebilmek adına ücret karşılığında methiyeler yazsa da neredeyse bütün şiirlerinde hayata dair pek çok değeri de konu edinmiştir.

Bu çalışmada el-Mutenebbî'nin hayatına kısaca değindikten sonra iki bölüm halinde şairin çalışmalarına ve çevirilerine yer verilmekte olup birinci bölümde şiirlerinde onurlu bir yaşam nasıl olmalıdır, sabır ve başarının kazandırdıkları nelerdir, dünya hayatı ve ölüm gibi olgulara yaklaşımının yanı sıra akıl, aşk, şarap, kadın ve övgüye değer diğer vasıflarını içeren beyitlerinden örnekler verilmiştir. İkinci bölümde ise şairin en belirgin karakteristik özelliği narsizminin göstergesi olan kendini övdüğü beyitlerinden örnekler verilmiştir.

El-Mutenebbî'nin Hayatı

Tam adı Ebu'ṭ-Ṭayyib Aḥmed bin el-Ḥuseyn b. el-Ḥasan bin Ebu'ṣ-Ṣamed el-Cu'fî el-Kindî el-Kûfî [1] olan el-Mutenebbî, 303/905 yılında Kûfe'nin Kinde Mahallesinde doğmuştur.[2] Babasının Kûfe'de sakalık yaptığı söylenen[3] şair, öğrenimine Kûfe'de başlamasına rağmen 312/925 yılında patlak veren Karmatî istilasından dolayı Semâve Çölüne göç etmiştir.[4] Babasıyla birlikte Bilâdu'ş-Şam'ın değişik yörelerini gezen Ebu'ṭ-Ṭayyib, bu sayede bedevilerden saf Arapçayı öğrenmiş ve ez-Zeccac (ö. 311/924), İbnu's-Serrâc (ö. 316/928), Ebû-l'Ḥasan el-Aḥfeş (ö. 315/927), Ebû Bekr Muḥammed b. Dureyd (ö. 321/933) ve Ebû 'Alî el-Fârisî (ö. 377/987) gibi önemli âlimlerle[5] karşılaşma fırsatı bulmuştur.

Edebiyata olan düşkünlüğü, çocukluğundan itibaren ortaya çıkan el-Mutenebbî, babasıyla pek çok yöreyi gezdiğinden dolayı yukarıda adı geçen âlimlerin yanı sıra Ebû 'Umar ez-Zâhid, Nifṭaveyh ve İbn Durusteveyh gibi dönemin önde gelen dilcilerinden dil, nahiv, edebiyat ve şiir dersleri almıştır[6].

318/930 yılında Suriye'ye giden Ebu'ṭ-Ṭayyib, küçük ücretler karşılığında yazdığı methiyelerin takdir edilmemesine öfkelenerek ücret karşılığında methiye

---

[1] İbn Ḫallikân, Ebû'l-'Abbâs Şemsuddîn, *Vefayat-u'l-A'yân*, Beyrut, Dâr Sâdır, 1978, c. I, s. 120.

[2] 'Abdurraḥman el-Berḳûḳî, *Şerḥ Divan-u'l-Mutenebbî*, Beyrut, Dâr-u'l-Kitâb-u'l-'Arabî, 1986, c. I, s. 4.

[3] Su'ûd Maḥmûd 'Abduccabbar, *eş-Şi'r Fî Riḥâb Seyfi'd-Devlet-i'l-Ḥamdânî*, Beyrut, Muesseset-u'r-Risâle, 1994, s. 63.

[4] İsmail Durmuş, "el-Mütenebbî",*Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, XXXII,s. 195,İstanbul, 2006.

[5] Nâṣîf el-Yâzıcî, *el-'Arf-u'ṭ-Ṭayyîb Fi Şerḥ Dîvân Ebî'ṭ-Ṭayyîb*, Beyrut: Dâr-u'l-Kalem, [t.y.],s. 2.

[6] Durmuş İsmail, a.g.m., *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, XXXII, s. 195,İstanbul:2006.

yazmaktan vazgeçmiştir.[7] Bu olaydan sonra Ebu'ṭ-Ṭayyib'in hayatı farklı bir yola girmiş ve el-Mutenebbî lakabını almıştır.

"Peygamberlik taslayan, geleceği haber veren" anlamlarına gelen *el-Mutenebbî* lakabının menşei hakkında farklı rivayetler bulunmaktadır. Bunlar arasında, bir şiirinde geçen "Ben, şiirle geleceği haber veren ilk kişiyim (أنا أول من تنبأ بالشعر) " mısrası ile;

أَنـا تِـربُ النّـدى ورَب القَـوافي وَسِـمام العِـدى وغَيـظ الحسـودِ

Ben cömertliğin kardeşi (cömertlik benimle doğdu), kafiyelerin ilahı, düşmanların zehri ve kıskançları kızdıranım.

أنَا في أمَّةٍ تَدَارَكَهَا اللهُ غريبٌ كَصَالِحٍ في ثَمُودِ

Öyle bir milletin içindeyim ki -Allah ıslah etsin onları - Salih'in Semud kavmi arasında garip kalışı gibi ben de aralarında garip kaldım

beyitleri münasebetiyle el-Mutenebbî lakabını aldığı şeklinde bir görüş vardır.[8]

Bir diğer rivayete göre, Lazkiye'de ağır vergilere karşı isyan hareketine girişen Ebu'ṭ-Ṭayyib, Semâve Çölünde yaşayan Benî Kelb ve Ḥumus yöresi bedevileri arasında büyük nüfuz kazanmış; ancak İhşîdîler'in Ḥumus Emiri Lü'lü' tarafından dönemin âdeti üzerine isyan çıkaranlara isnat edilen yalancı peygamberlik iddiasıyla hapsedilmiştir.[9]

---

[7] İsmail Durmuş**,** a.g.m., s. 195.

[8] Ebû Manṣûr 'Abdulmelik es-Se'âlibî, Yay. Mûfid Muhammed Kamiḥa, *Yetîmetu'd-Dehr fî Meḥâsin-i ehl-i'l-'aṣr*,Beyrut, Dâr-u'l-Kutubi'l-'İlmiyye, 1983,c. I, s. 142.

[9] İsmail Durmuş**,** a.g.m. s. 195.

Diğer bir rivayete göre de, Semâve Çölünde peygamberlik iddiasında bulunan Ebu'ṭ-Ṭayyib, Benî Kelb kabilesi tarafından desteklenmiş; ancak İhşîdîler'in Ḥumus Emiri Lü'lü' tarafından hapse atılmıştır.[10] Bu olaydan sonra bir süre hapiste kalan el-Mutenebbî, Emir Lü'lü' tarafından affedilerek serbest bırakılmıştır.

Bilâdu'ş-Şâm'ın değişik yörelerinde yöneticileri ve ileri gelenleri medh ederek bir süre gezen Ebu'ṭ-Ṭayyib, H. 337 yılında Halep Emiri Seyfuddevle 'Alî bin Ḥamdân'ın yanına giderek ona bağlılığını bildirmiş; onun yanında saygı görmüş, manevi hazzın yanında maddi açıdan da çokça bahşiş ve yıllık üç bin dinar ücret ile mükâfatlanmıştır.[11]

Seyfuddevle'nin huzurunda bir münazara meclisinde nahivci İbn Ḫâleveyh ile giriştiği bir tartışmada, İbn Ḫâleveyh'in kendisine cevap vermede âciz kalarak sinirlenip cebinden çıkardığı bir anahtarla el-Mutenebbî'nin yüzünü çizerek kanatması ve Seyfuddevle'nin, kendi huzurunda gerçekleşen bu olaya tepkisiz kalması şairi sinirlendirmiş ve bu olay üzerine Halep'i terk etmiştir.[12]

El-Mutenebbî, bu tür olaylar karşısında pes edecek birisi değildi. Kendine göre belirlediği amaçları vardı. Bu uğurda zahmetli yolculuklardan kaçınmadı. Nitekim bir beyitinde, yaşamdan büyük beklentileri olduğunu şöyle ifade eder:

ليسَ التعَلُّـلُ بِالآمــالِ مِـن أَرَبـي ولا القَناعَــة بــالإقْلال مِـنْ شِـيمي

Ne ümitlerle yetinmek gayem ne de yoksulluğu kanaat etmek huyumdur.

Bir başka şiirinde de şöyle der:

[10] 'Abdurraḥman el-Berḳûḳî, *a.g.e.*,s. 4.

[11] Nâṣîf el-Yâzıcî, *a.g.e.*,s. 2.

[12] Nâṣîf el-Yâzıcî, *a.g.e.*,s. 471.

وَالمـرء يَـأْمُلُ والحيَـاةُ شـهيةٌ وَالشَـيب أَوْقَـرُ والشـبيبةُ أَنْـزَقُ

İnsan beklenti içindedir, hayat lezzetlidir;

yaşlılık daha vakur, gençlik de daha korkusuzdur ve havâidir.

Şair, beklentileriyle oturup kalkmış, sürekli onları hedeflemiş ve her fırsatta da dile getirmiştir:

للـــه حـالٌ أُرجِّيهـا وتُخـلِفُني وأَقْتَضـي كَونَهـا دَهري ويَمطُلُنـي

Allahım! Olmasını istediğim, ama gerçekleşmeyen öyle bir halim var ki,

Onun kaderim olmasını istiyorum; ama o beni oyalıyor.

Şiirlerden anlaşıldığı kadarıyla, şairin ya olağanüstü beklentileri ve muazzam hayalleri var, ya da bunu ifade etmede gerçekten aşırıya kaçmaktadır. Şu beyitinde olduğu gibi:

فَمـا لـي ولِلدُّنيـا! طِلابـي نُجُومُهـا ومَسـعايَ منهـا فـي شُـدُوقِ الأَراقِمِ

Ben kim, dünyadaki isteklerime ulaşmak kim! İsteklerim dünyanın yıldızlarıdır ve (erkek) yılanın ağzındakine ulaşmak kadar zordur onlara ulaşmak (onlara uzaklığım yılanın ağzındakine uzaklığım gibidir)

H. 346 yılında Mısır'a giden el-Mutenebbî, İhşîdî Emiri Kâfûr'u medh etmiş; ancak Kâfûr'un kendisine verdiği valilik sözünü tutmaması ve "Hz. Muhammed'den sonra peygamberlik iddiasında bulunan, krallık iddiasında da bulunur" demesi üzerine el-Mutenebbî kızmış[13] ve onu hicvederek Kurban Bayramı gecesi H. 350

[13] Corci Zeydan, *Tarîḫ Âdâbi'l-Luğati'l-'Arabiyye*, b.y.y., Dâr-u'l-Hilal, t.y.,c. II, s. 250.

yılında orayı terk etmiştir. Her ne kadar Kâfûr ardından pek çok adamını gönderdiyse de onu yakalayamamışlardır.[14]

H. 351 yılında Kûfe'ye giden el-Mutenebbî, oradan Mu'izz-u'd-Devle el-Buveyhî yönetiminde olan Bağdat'a geçmiş; ancak ne onu ne de veziri el-Muhellebî'yi övmeye gönlü razı olmamış ve oradan da Errecân'a gitmek üzere ayrılmıştır. Errecân'a giderek İbn-u'l-'Amîd'i öven el-Mutenebbî, bu sırada Büveyhi Hükümdarı 'Adududdevle'nin davetine icabet ederek Şiraz'a gitmiştir. Orada bulunduğu üç aylık süre zarfında cömertçe mükâfatlandırılarak büyük bir servet sahibi olmuştur.[15]

Bağdat'a oradan da Kûfe'ye gitmek üzere Şiraz'dan ayrılan el-Mutenebbî, yolda, daha önce hicvettiği Fâtik b. Ebî'l-Cehl el-Esedî ve bir grup adamıyla karşılaşmış ve savaşmış; ancak yenilgiyi tahmin ederek kaçmaya teşebbüs etmiştir. Kaçmaya kalınca, kölesi el-Mutenebbî'ye şu meşhur beytini hatırlatmıştır.[16]

الخَـــيْلُ واللّيـــــلُ والبَيــداءُ تَعــرِفُني

والسَــيفُ والــرُمْحُ والقِرطــاسُ والقَلَــمُ

Atlar, geceler, çöller beni iyi bilir; kılıç, mızrak, kâğıt ve kalem de…

Bunun üzerine savaşa dönen el-Mutenebbî, oğlu Muḥaṣṣad ve kölesi Mufliḥ ile birlikte H. 354 yılında[17] Bağdat'ın batısında kalan Deyru'l-'Âḳûl yakınında öldürülmüştür.[18]

---

[14] İbn Ḫallikân, *a.g.e.*, s. 122.

[15] Ebî'l-'Âlâ el-Ma'arrî, 'Abdulmecîd Diyâb, *Şerḥ Dîvân Ebî'ṭ-Ṭayyîb el-Mutenebbî*, Mısır: Dâru'l-Ma'ârif, 1992, c. I, s. 81.

[16] İbn Ḫallikân, *a.g.e.*,s. 123.

[17] Ebî'l-'Âlâ el-Ma'arrî , *a.g.e.*,s. 81.

Nazmettiği ilk beyiti,

بأبي من وددته فافترقنا وقضى الله بعد ذاك اجتماعا

Babamın adına and olsun ki, kimi sevdiysem ayrıldık, Allah bizi tekrar bir araya getirsin.[19]

olan el-Mutenebbî şiirlerini münserih, tavil, basit, hafif, kâmil, muteḳârib ve vâfir gibi değişik bahirlerde yazmıştır. Yazıldığı dönem ve içeriğine göre el-'Iraḳiyyât-u'l-Ûlâ, eş-Şâmiyyât, el-Kâfuriyyât ve el-'Iraḳiyyât el-Aḥîra olarak tasnif edilen şiirlerinin konusu, genelde övgülerden oluşmaktadır. Zaman zaman yergilere de rastlanmakta olup neredeyse her şiirinde az ya da çok dünya görüşü, yaşam felsefesi ve kendini öven beyitler bulunmaktadır. Ücret karşılığında methiyeler yazan el-Mutenebbî, en rahat ve doygun dönemini, kendileri için methiyeler söylediği Seyfuddevle, İbnu'l-'Amîd' ve 'Adududdevle'nin yanında olduğu günlerde geçirmiştir.

Kırktan fazla şerhinin bulunduğu söylenen[20] el-Mutenebbî'nin şiirleri ilk kez İbn Cinnî'nin el-Fesr adlı kitabıyla şerh edilmiştir.[21] Diğer önemli şerhleri Ebu'l-'Âlâ el-Ma'arrî, el-Vâḥidî, 'Abdurraḥman el-Berḳûḳî ve Nâṣîf el-Yâzıcî'ya aittir.

El-Mutenebbî'nin övdüğü kişiler, sayılmayacak kadar çoktur desek, abartmış olmayız. 'Alî b. Manṣûr el-Ḥâcib, Ḥuseyn b. İsḥâk et-Tenûḫî, Muḥammed b. İsḥâk, Benî Kilâb Emiri Menbicli Sa'îd b. Abdullah el-Ḥuseyn, Benî 'İcl reislerinden Muğîs b. 'Alî b. Bişr, Abdulvâḥid b. el-'Abbâs b. Ebî'l-İsba' el-Kâtib, Taberiyye Valisi

[18] Nâṣîf el-Yâzıcî, *a.g.e.*,s. 2.

[19] Nâṣîf el-Yâzıcî, *a.g.e.*,s. 3.

[20] İbn Ḫallikân, *a.g.e.*,s. 121.

[21] Ebî'l-'Âlâ el-Ma'arrî , *a.g.e.*, I, 82.

Bedr b. ‘Ammâr, Kadı Ebû’l-Faḍl Ahmed b. ‘Abdillah, Ebû ‘Abdillah Muḥammed b. ‘Abdillah b. Muḥammed el-Ḥusaybî, Ebû Sehl Sa‘îd ile ‘Alî b. Aḥmed b. ‘Âmir, Horasanlı Ebû’l-Ḥasen ‘Alî b. Aḥmed el-Murrî, Ebû Eyyûb Aḥmed b. ‘İmrân, Ramle Valisi Ebû Muḥammed el-Ḥasen b. ‘Ubeydullah b. Tuğc, Vali Ebû’l-‘Aşâ’ir gibi pek çok emîr, vali, kadı ve kabile reisi övdüğü kişiler arasındadır.

Divan sahibi büyük bir şair olan el-Mutenebbi, şiirlerinde hemen her konuya değinmiştir. Şiirlerinin önemli bir bölümünü methiyeler oluşturur. Hicviyeler de önemli bir yer tutar. Mağrur bir kişiliğe sahip olması ve kendini beğenmiş olması nedeniyle fahriyelerinde de başarılıdır. Kasidelerine, eski bir üslubu devam ettirerek, genellikle nesiple başladığı dikkati çeker. Şiirlerinin konusu ne olursa olsun, beyit aralarına, hayattan görüp öğrendiklerini ve ibret aldıklarını dile getiren ifadeler serpiştirilmiştir. Şairin hayata bakışını ve felsefesini yansıtan bu beyitler, müstakil kıtalar yahut kasideler halinde olmayıp - yukarıda da belirttiğimiz gibi – birçok şiirinde dağınık haldedir. Çalışmamızın konusunu oluşturan bu konuyu, ayrı bölümler halinde ele alacağız.

I. BÖLÜM

EL-MUTENEBBÎ'NİN ŞİİRLERİNDE YAŞAMA AİT TEMEL DEĞERLER

El-Mutenebbî'nin hayatı, beklentilerle, bitmek bilmeyen arzu ve emellerle, uzun ve yorucu yolculuklarla dolu bir hayattı. Bu yoğun, tempolu hayatta değişik kişilerle karşılaşmış, birçok olayla yüz yüze kalmıştır. Bu da şairi, olayların yoğurup eğittiği ve olgunlaştırdığı bir kişi haline getirmiştir. Yaşadıkları tecrübeler nedeniyle, hayatı her yönüyle tanımış ve gözlemlerini de beyitlerinde çok güzel bir dille anlatmıştır.

Bu bölümde el-Mutenebbî'nin hayat, onur ve şeref gibi kavramların yanı sıra korkak ve akılsız kişileri hakir gören; akla, cömertliğe ve cesarete son derece değer veren şairin şiirlerinde bu olguları nasıl işlediği konu edilmekte olup aynı zamanda yaşam felsefesine de değinilmektedir. I. bölümde *el-Mutenebbî'nin şiirlerinde yaşama ait temel değerler* başlığıyla sırasıyla onurlu bir yaşam, sabır ve başarı, dünya hayatı ve ölüm, akıl, şarap, kadın ve övgüye değer diğer vasıflar başlıkları altında örnekler sunulacaktır.

1.1. Onurlu Bir Yaşam

El-Mutenebbî için yaşam demek, onurlu, başı dik, haysiyetli bir yaşam demektir. Bunu sık sık dile getiren şair, ölüm pahasına, şerefli yaşamayı tercih eder:

عِشْ عَزيـــزاً أَو مُـــت وَأَنـــتَ كَـــريم بيـــــن طَعـــــنِ القَنـــا وخَـــفْقِ البُنـــُودِ

فَـــــرؤوس الرمـــــاحِ أَذهـــبَ لِلغـــيـــ ظِ وأَشْـــــفَى لِغـــــلّ صَـــــدْرِ الحُـــقُودِ

Ya saygın yaşa ya da mızrak saplamaları ve bayrak dalgalanmaları arasında şerefli bir şekilde öl !

Mızrakların ucu, öfkeyi daha çabuk yok eder ve sinedeki kinleri daha iyi iyileştirir.

Şan ve şeref, elbette kolay elde edilecek değerler değildir. Dolayısıyla, rahat ve keyifli bir yaşamdan feragat edip her türlü zorluğa göğüs germek gerekir:

فَـــاطْلُبِ العِــزَّ فــي لظَــى وَدَعِ الــذُّ لَّ وَلَـــو كـــانَ فــي جِنــانِ الخــلُودِ

Saygınlığı, cehennemde bile olsa iste;

alçaklığı ise ebedi cennette de olsa bırak.

Onurlu bir insan olmak, insanın elindedir. Şair, bunu kadere bırakmayıp kişinin onurunu kendisinin belirlediğine inanmaktadır:

مَـــن يَهُـــن يَســهُلِ الهَــوانُ عَلَيــهِ مـــا لُجِـــرْحٍ بِمَيِّـــتٍ إِيـــلامُ

Kim alçalırsa, alçaklık ona basit gelir.

Ölüdeki yaranın iyileşme ihtimali yoktur.

Bu bağlamda, korkaklık, acizlik ve kendine güvensizlik de şerefli bir yaşamın önündeki en büyük engellerden biridir. Şair, her fırsatta bunu vurgular:

يقتـــل العــاجِزَ الجَبَــانُ وقَــد يَــعـ

جـــزُ عَـــن قَطْــعِ بُخْــنُقِ المولــودِ

Korkaklık âcizi öldürür ve (korkak) yeni doğanın bürgüsünü kesmeye de gücü yetmez.

Büyük işleri göze alamayan, zorluklara katlanamayıp sade – ama şaire göre zelil – bir hayatı arzu edenler de sonuçta değersiz insanlardır:

ذَلَّ مـــن يَغبِـــطُ الـــذَّليلَ بِعَيشٍ رُبَّ عَيشٍ أَخَـــفُّ منـــهُ الحِمـــامُ

Aşağılık kişinin yaşamına imrenen de aşağılıktır.

Nice hayat var ki, ölüm bile ondan hafiftir.

Hayalleri ve emelleri uğrunda birçok yer dolaşan ve mücadeleden yılmayan el-Mutenebbî'ye göre insan, başarısızlığın getirdiği umutsuzluğa ve karamsarlığa boyun eğmemelidir:

لَيْسَ عَزمًا ما مَرَّض المَرءُ فيهِ لَيْسَ هَمًّا ما عاقَ عنهُ الظَّلامُ

İnsanın kusurlu olup başaramaması, azminin kırılması için mazeret değildir.

Karanlığın, yapacağı işlere engel olması da mazeret sayılmaz.

Bir başka şiirinde de buna yakın ifadeler kullanır:

لا افتِخارٌ إلا لِمَنْ لا يُضامُ مُدرِكٍ أَو مُحارِبٍ لا يَنامُ

Zulme uğramamış, (dilediğini) elde etmiş ve uyumadan savaşmış kişinin dışındakiler için övünç yoktur.

Aşağıdaki beyti, yaşama bağlı ama yaşam için ölmesini bilen şairin dünyaya bakışını özetlemektedir:

فمَوتي في الوَغى عَيشي لأني رَأيتُ العَيشَ في أرَبِ النفوسِ

Savaşta ölmem, yaşamamdır; çünkü yaşamı, canların bir amacının olmasında görüyorum.

Şaire göre onurlu bir yaşam için her şeyden fedakârlık etmek doğru değildir:

فَلا يَنحَلِل في المَجدِ مالُكَ كُلُّهُ فَيَنحَلَّ مَجدٌ كانَ بِالمالِ عَقدُهُ

Şan ve şeref yolunda tüm malını harcama, malla ulaşılan şeref yok olur gider.

Dolayısıyla, emelleri için her şeyi elden çıkarmak çok şeyler kaybettirir:

فَلا مَجدَ في الدُنيا لِمَن قَلَّ مالُهُ وَلا مالَ في الدُنيا لِمَن قَلَّ مَجدُهُ

Dünyada malını yitirmiş kişinin başarısı yoktur, başarılı olmayanın malı da olmaz.

1.2. Sabır ve Başarı

Onurlu, şan-şeref dolu bir yaşam için gayret eden şair, bunun kolay olmadığını, sürekli mücadele edilmesi gerektiğini; ancak bunun için insanın sabırlı olması gerektiğini vurgular. Bu, vazgeçemeyeceği hedefleri ve başarıları için en büyük destekçidir:

أُطاعِنُ خَيْلا مِنْ فَوارِسِها الدَّهْرُ وَحِيدًا وما قَوْلي كَذا ومَعي الصَّبرُ

Binicisi felek olan atlılarla savaşıyorum tek başıma, aslında yalnız değilim (bu söylediğimde de) sabır benimledir.

Tabii ki hedeflere ulaşmak için sabrın yanı sıra -yukarıdaki beyitlerde de geçtiği gibi- keyifli bir yaşam sürmek değil; bütün gücüyle çalışmadadır:

وَلا تَحْسَبنَّ المَجْدَ زِقًّا وقَيْنَةً فَما المَجْدُ إلا السَّيْفُ والفَتْكَةُ البِكْرُ

Şan ve şerefi içki kadehinde ve cariyelerde arama, başarı kılıçta ve emsalsiz kırıp dökmededir.

Bu uğurda, her şey yolunda gitmez ve insanlar nice engellerle karşılaşırlar. Ama bunları da hesaba katıp öyle mücadele etmek lazım gelir:

فقُلـــتُ لِكُـــلِّ حَـــيّ يَـوم ســوءٍ وإن حَـــرَصَ النّفُــوسُ عــلى الفَــلاحِ

Her canlı için kötü bir gün vardır, kurtuluşa ulaşmak için büyük bir istek duysa bile.

Söylemek istediği söz, değinmek istediği konu ne olursa olsun, sabrın hayattaki önemini ve rolünü vurgulamaktan kaçınmaz:

فَــالَوْتُ أَعْــذَرُ لــي والصَّبْرُ أَجْمَلُ بي والـــبَرُّ أَوْسَـــعُ والدُّنْيــا لِمَــنْ غَلَبــا

Benim nazarımda ölüm daha makul, sabır daha güzel,

iyilik yapmak daha iyidir; dünya ise üstün gelenindir.

Şair bu meyanda, sabırlı olmanın yanı sıra dayanıklı ve her türlü meşakkate katlanan biri olduğunu da vurgulamaktan geri kalmaz:

وإنّـــي لَتُغْنِينـــي مِــنَ المــاءِ نُغبــةٌ وأَصـــبِرُ عنــه مِثْلَمــا تَصــبر الرُّبــدُ

Bir damla su ile yetinirim, susuzluğa da devekuşu kadar sabırlıyım.

***

وأَمضـــي كمــا يَمْضــي السِّــنانُ لِطيَّتي وأَطــوَى كمــا تطــوى المَجَلِّحَــةُ العُقدُ

Gideceğim yere ok (mızrağın ucu) gibi giderim, açlığa da tilki kadar dayanıklıyım.

Yaşadığı tecrübeler onu pişirmiş ve hiçbir şeyin kayıp sayılmayacağına, kaybedilenlerin hayıflanmayı gerektirmediğine inanmıştır:

لا أَشــرَئبُّ إلــى مــا لــم يَفــت طَمَعًا ولا أَبِيـــتُ عــلى مــا فــاتَ حَســرانا

Ne tamahkârlık yaparak her zaman elde edebileceklerime saldırırım ne de kaçırdıklarım için hasret çeker dururum.

Böylece, kaybedilenler ne olursa olsun, elde edilenlerle mutlu olmayı da bilmek gerekir:

أَقَـــلُّ فَعـــالي بَلْـــهَ أَكـــثَرَهُ مَجـــدُ وذا الجِـــدُّ فيـــه نِلْـــتُ أَمْ لـــم أَنَـــلْ جَدُّ

Büyük işlerimde olduğu gibi en küçük işimde bile başarıyı ararım, başarıya ulaşsam da ulaşmasam da.

1.3. Dünya Hayatı ve Ölüm

Mücadele ve kavgayla geçen bir yaşam; sıkıntı ve zorluklarla dolu bir ömrün sonunda elde edilenler ne olursa olsun, kişiyi ölümsüz kılmayacağı gibi tatmin etmeyecektir. İşte bütün bunlar, şairin gözünde dünyayı değersiz kılmaktadır:

نَبكـــي عـــلى الدنيـــا ومـــا مـــن مَعْشَرٍ جَـــمَعَتهُمُ الدُّنيـــا فلـــم يَتَفَرّقُـــوا

Biz dünya için ağlıyoruz, hâlbuki dünyanın bir araya getirip de ayırmadığı hiçbir topluluk yoktur.

Bir başka şiirinde, dünya mülkünün hiç kimseye kalmayacağını şöyle vurgular:

أيـــنَ الأكاســـرة الجبَـــابِرَةُ الأُلـــى كَـــنَزوا الكُنـــوز فَمـــا بَقيـــن ولا بَقُـــوا

Hazineleri yığıp saklayan zorba Acem Kralları nerede?

Geriye ne onlar kaldı, ne de hazineleri!

Bu meyanda, başka şairlerde göremediğimiz, açık sözlü ve cesurca yapılmış benzetmelere de rastlarız:

فَـــذِي الـــدارُ أَخـــوَنُ مـــن مُـــومسٍ وأَخـــــدَعُ مـــــن كِفَّـــةِ الحـــابِلِ

Dünya hayat kadınından da daha haindir ve avcının tuzağından da daha aldatıcıdır.

Dolayısıyla, mukadder olan bir âkibet karşısında, dünyada elde ettikleriyle övünmek ve buna sığınmak, akıl sahibi insanın yapacağı şey değildir:

فـــــالموتُ آتٍ والنفـــوسُ نَفـــائِسٌ والمسُـــــتَعِزُّ بِمـــا لَدَيْـــهِ الأحْـــمَقُ

Canlar değerli olsa da, ölüm muhakkak gelir,

elinde olanla övünen ise ahmaktır.

El-Mutenebbî için ölüm gerçeği, sadece kaçınılmaz bir âkibete boyun eğmek değil, onu cesurca karşılayabilmektir:

وأمَـــرُّ مِمـــا فَـــرَّ منـــهُ فِـــرارُهُ وكقَتْلِـــــهِ أَنْ لا يَمُـــــوتَ قَتِيـــلا

Ölümden kaçmaktan daha acı olan, ölümün kaçıp gitmesidir.

(savaş meydanında) öldürülmeden ölmek de (bir başka acıdır).

Böylece şair, -aslında dünya malı ve saltanatı peşinde koşan birisi iken- gücün ve servetin insana getireceği yükü de idrak ve ardından itiraf etmiş olur:

يَجْـــني الغِنـــى لِلئـــامِ لَـــو عقَلـــوا مـــا ليسَ يجـــني عليهِـــمِ العُـــدُمُ

Değersiz kişiler, farkında olsalar eğer, fakirliğin kendilerine yapmadığı kötülüğü zenginliğin yapacağını (anlarlar).

Bir başka şiirinde de ölüm ve yaşam arasındaki farkı şöyle değerlendirir:

ومـــا مَـــوْتٌ بِـــأبغضَ مِـــنْ حَيـــاةٍ أَرَى لَهُـــمُ مَعـــي فيهـــا نَصِيبـــا

Ölüm, insanların benimle aynı kaderi paylaşacakları bir hayattan daha çekilmez değildir.

El-Mutenebbî, ölüm hakkındaki fikirlerini ifade ederken güzel teşbihler de yapar:

وما المَوتُ إلا سارِقٌ دَقَّ شَخصُهُ يَصُولُ بِلا كَفٍّ ويَسعَى بِلا رِجْلِ

Ölüm, silüeti incelip görülmeyen bir hırsızdan başka bir şey değildir. Eli olmadığı halde saldırır, ayağı olmadığı halde koşar yürür.

***

تَمَلَّكَهَا الآتي تَمَلُّكَ سالِبٍ وفارَقَهَا الماضِي فِراقَ سَلِيبِ

Dünyaya gelen, ona hırsız gibi el koyar; giden de ondan mağdur olarak ayrılır.

Ancak insanoğlu, yaşadığı son ana kadar hayata bağlıdır ve beklentileri vardır. Dolayısıyla bir taraftan dünyayı fani kabul edip diğer taraftan da hayattan zevk almayı amaçlamak, tezat görünmemelidir:

ذَرِ النَّفْسَ تَأخُذْ وُسْعَها قَبْلَ بيْنِها فمُفْتَرِقٌ جارانِ دارُهُما العُمْرُ

Bırak nefsin dünya malından ve zevklerinden yararlansın, komşusu ömürden ayrılmadan (can bedenden ayrılmadan)

Aşağıdaki beyitiyle de hayatın faniliğine rağmen insanoğlunun ona sımsıkı sarılmasını başka türlü ifade eder:

ومَن لَم يَعشَقِ الدُّنيا قَدِيماً ولكِن لا سَبيلَ إلى الوِصالِ

Ezelden beri dünyaya âşık olmayan var mıdır, ancak ona ulaşmanın yolu yoktur.

Bu samimi itiraflar, birçok beyitte kendisini gösterir:

تفـــــائَى الرِجـــالُ عـــلى حُبِّهـــا وَمـــا يحـــصُلُونَ عـــلى طـــائِلِ

Erkekler (insanlar) dünya sevgisi için yarışırlar ancak hiçbiri onu elde edemez.

***

فمـــا تَرجَّـــى النفـوسُ مـــن زمَـــنٍ أَحـــــمَدُ حالَيـــهِ غَـــيرُ مَحـــمُودِ

İnsanların zamandan beklediğinin en iyisinin bile övülecek bir tarafı yoktur.

***

ومـــا الحيـاةُ ونَفْســي بَعدَمـا عَلمَـت أن الحَيـــاةَ كمـــا لا تشـتَهي طبَـعُ

Hayatın kusurlarını öğrendikten sonra bu hayatı istemenin ne anlamı var?

***

وأَوفَـــى حَيـــاةِ الغـابِرِينَ لِصـاحِبٍ حَيـــاةُ امْـــرئٍ خانَتْـهُ بَعْـدَ مَشـيبِ

Dünya en fazla vefa gösterdiği dostuna dahi yaşlanma fırsatını verdikten sonra ihanet eder.

***

ومـــن صَحِـــبَ الدُنيـا طَـــويلاً تَقَلَّبَـــتْ عـــلى عَينِـــهِ حـــتَّى يَـــرَى صِدْقَها كِذْبا

Dünyayla uzun uzun dostluk yapanın gözünde doğrular yalana döner.

1.4. Akıl

El-Mutenebbî'ye göre akıl, insanın sahip olabileceği en değerli şeydir ve yitirilmemesi gerekir:

وأَنْفَسُ مـــــا لِلفَتـــــى لُبُّـــهُ وذو اللُّـــــبِّ يَكـــــرَهُ إِنفاقَـــــهُ

İnsan için en değerli şey aklıdır, aklı olan da onu kaybetmekten kaçınır.

Akıl sahibi olmayanın bu dünyada değeri yok gibidir. Nitekim, kıskanılan ve herkesin hedefi olan insanlar, erdemli ve aynı zamanda akıllı kişilerdir. Akıldan yoksun kişiler, bu dünyada dikkat çekmedikleri gibi, kaybedecekleri bir şey de yoktur:

أَفــاضِلُ النــاسِ أَغْــراضٌ لَــدَى الزَّمَنِ يَخــلُو مِــنَ الهَــمِّ أَخــلاهُم مِــنَ الفِطَنِ

İnsanların en erdemlileri, feleğin hedefleridir.

Akıldan yoksun olanın da kaygısı yoktur.

Şaire göre akıllı olmak, sadece bir yeteneğe sahip olmak değil; gerçekçi olabilmek ve hayata bu gözle bakabilmektir. Akıllı olup birtakım hedeflerin belirlenmesi yetmiyor. Bunu destekleyecek gücün olması gerektiğini de şöyle vurguluyor:

كُــلُّ حُلْــمٍ أتــى بِغَــير اقتِــدارٍ حُجَّــةٌ لاجِــئٌ إليهــا اللِّئــامُ

Güç olmadan beklenen tüm hayaller, alçakların başvurduğu bahanelerdir.

Ayrıca, akıl, zekâ, idrak, - insanı süsleyen en güzel meziyetler olmasına rağmen – başa gelen her şey, akıllı olmanın ya da olmamanın bir sonucu değildir:

أَلاَ لا أُرَى الأَحــداث مَدحًــا ولا ذَمًّــا فمــا بَطشُــها جَــهلاً ولا كَفُّهــا حِلْمــا

Yaşanılan olayları, övülecek ya da yerilecek bir şey olarak görmüyorum, zira (musibetlerin) zararı cehaletten kaynaklanmadığı gibi zarar vermemesi de akıl sayesinde değildir.

Akıl sahibi olmak, beraberinde erdemi ve kendisine saygıyı da getirir. Akıldan mahrum olanlar ise süfli şeylere değer verirler:

وأَغيَـــدُ يهـــوَى نَفسَـــهُ كُـــلُّ عـــاقِلٍ عَفِيـــفٍ ويَهـــوَى جِســـمَهُ كُـــلُّ فاســـقِ

Akıllı, namuslu ve iyi huylular ruhlarını severler, bütün günahkârlar da bedenlerini severler.

Zira insanın, akıllı olduğu kadar şansının yaver gitmesi de hayatında önemli bir rol oynar. El-Mutenebbî gibi birçok kapıyı çalmış ve her yerde şansını denemiş birisi için "talih" faktörü göz ardı edilemez:

ومـــا الجـــمعُ بيـــنَ الماءِ والنّارِ في يَدِي بِـــأَصْعَبَ مِـــنْ أَنْ أَجـــمَعَ الجَـــدَّ والفَهْما

Elimde su ile ateşi bir arada tutmaktan daha zor değildir talih ile zekâyı bir araya getirmek.

El-Mutenebbî için aklın yanı sıra, onu yönlendirecek duygu, düşünce; kısaca kalp de önemlidir. Bunu, şâirane bir şekilde dile getirir:

فَقـــــرُ الجـــهُولِ بـــلا قَلـــبٍ إلـــى أَدَبٍ فَقْـــرُ الحِمـــارِ بـــلا رأسٍ إلـــى رَسَـــنِ

Kalpsiz cahil edebe, kafasız eşek de yulara muhtaçtır.

İnsan ne kaybederse kaybetsin, yeter ki aklını ve diğer manevi/insani değerlerini kaybetmesin, önemli olan budur ve gerisi asla bir kayıp sayılmamalıdır:

يهـــــونُ علَينـــا أن تُصـــابَ جسُـــومُنا وتســـــلمَ أَعـــــراضٌ لَنـــــا وعُقـــــولُ

Bedenlerimizin zarar görmesi bize ağır gelmez. (yeter ki) akıllarımıza ve namusumuza halel gelmesin!

İnsanı diğer canlılardan ayıran en büyük özellik olan aklın önemi, aşağıdaki beyitte çok güzel vurgulanmıştır:

لَـــولا العُقــولُ لَكــانَ أَدنَــى ضَيغَــمٍ أدْنَـــى إلـــى شَــرفٍ مــنَ الإنْســانِ

Akıllar olmasaydı en aşağılık aslan insandan daha şerefli olurdu.

1.5. Aşk, Şarap, Kadın

Hayatı, yolculuklar, sıkıntılar ve maddi-siyasi beklentilerle geçen şairin yaşamında, evlendiğine ya da sevgililerinin olduğuna dair bilgilere sahip değiliz. Bu nedenle şiirlerin giriş kısmında, Cahiliye Döneminden beri yaygın bir adet olan nesib ve teşbible başlama geleneğini bir tarafa bırakacak olursak, aşk ve sevda gibi konulara yönelmediğini görmekteyiz. Bununla birlikte bu konulara ait duygularını dile getirdiği; şarap hakkındaki konuların işlediği bazı beyitleri de mevcuttur. Bu konulardaki beyitlerinin, darb-ı mesel tarzında olduğu da dikkati çeker:

اَلحُـــبُّ مـــا مَنَــعَ الكَــلامَ الأَلسِــنا وأَلَـــذُّ شَـــكوَى عاشــقٍ مــا أَعْلَنــا

Aşktır dilleri konuşmaktan alıkoyan,

aşığın en tatlı şikâyeti, açığa vurduklarıdır.

***

ضُـــرُوبُ النـــاس عُشَّــاقٌ ضُرُوبــا فـــــأَعذَرُهُم أَشـــــفُّهُمُ حَبِيبـــــا

İnsanlar çeşit çeşittir, herkes kendine göre sevgili bulur; âşıklar arasında en mazur, olan sevdiği en üstün olan kişidir.

***

فـــإنَّ قَلِيـــلَ الحُـــبِّ بِـــالعَقلِ صـــالِحٌ وإنَّ كَثِـــيرَ الحُـــبِّ بـــالجَهْلِ فاسِـــدُ

Akıl (ve mantıkla hareket edip) sevgiye az yer veren kişi doğru yoldadır. Bilmeden çok seven ise hatalıdır.

***

كَـــذلِكَ أَخْـــلاقُ النِّســـاءِ ورُبَّمـــا يَضِـــلُّ بِهـــا الهـــادِي ويخْـــفَى بِها الرُّشدُ

İşte böyledir kadınların huyları, yolunu bilene yolunu da aklını da kaybettirir.

***

وإذا لـــم تَجِـــدْ مِـــنَ النـــاسِ كُفْـــأً ذاتُ خِـــدْرٍ أَرادَتِ المَـــوتَ بَعـــلا

Şayet kadın kendine denk bir kişi bulamazsa haremine girecek, ölümü kendine eş ister.

Şarap konusu (hamriyat) ise el-Mutenebbî'nin şiirlerinde fazla yer kaplamaz. Kasideler arasında yer yer şaraba ve tasvirine ait beyitlere rastlamaktayız:

نـــالَ الَّـــذي نِلـــتَ مِنْـــهُ مِنِّـــي للـــه مـــا تصنَـــعُ الخُـــمُورُ

Aldığım şey (içtiğim içki) beni benden aldı, Allah'ım içki nelere kâdir !

***

وَجَـــدْتُ المُدامَـــةَ غَلابَـــةً تُهيِّـــجُ لِلقَلْـــبِ أَشـــواقَهُ

İçkinin insanı yendiğini, kalbin arzularını da coşturduğunu fark ettim.

***

تُســـيءُ مِـــنَ المَـــرءِ تأدِيبَـــهُ ولكِـــنْ تُحَسّـــنُ أَخلاقَـــهُ

(Şarap) İnsanın terbiyesini bozar ancak tavırlarını güzelleştirir.

1.6. Övgüye Değer Vasıflar

Methiyeler, el-Mutenebbî'nin divanında önemli bir yer tutar. Gerek maddi beklentiler nedeniyle ve gerekse içten gelen dostluğun bir gereği olarak çok sayıda kişiyi öven şairin, en çok cömertlik ve cesaret gibi meziyetleri övdüğünü müşahede etmekteyiz. Mesela bir beyitinde memduhu hakkında şöyle der:

مَـــن طَلَـــبَ المَجـدَ فَليَكُـن كَعـلـ يِّ يَهَـــبُ الأَلْـــفَ وهـــوَ يبتســـمُ

Kim şan, şeref istiyorsa, gülümseyip binlerce bağış yapan Ali gibi olsun.

Cömertliği, sadece başkasından beklenen bir lütuf ve ihsan olarak değil, kendisinin de sahip olduğu bir değer olarak görür ve şöyle der:

فلـــو أنِّـــي حُسِـــدتُ عـلى نفيسٍ لَجُـــدتُ بـــه لِـــذِي الجَـدِّ العَثُـورِ

Güzel bir şey sahip olup da bundan dolayı kıskanılacak olsaydım,
onu, insanların en şanssızına bağışlardım.

Para kazanma hırsına bürünüp zamanını sadece zenginliğe ulaşmaya sarf edenleri de şöyle kınar:

ومَـنْ يُنْفِـق السَّـاعاتِ فـي جَمْعِ مالِهِ مَخافَـــةَ فَقْـــرٍ فـالَّذي فَعَـلَ الفَقْـرُ

Zamanını, fakirlikten korkarak mal toplamaya harcayanın fakirlerden farkı kalmaz (fakirliğe neden olur).

Şairin cimriliğe tamamen karşı, eli açıklığı öven biri olduğu birçok beyitinden anlaşılmaktadır. Örnek olarak,

والغِنـــى فـــي يَـــدِ اللئـيم قَبيـحٌ قَـــدرَ قُبـــح الكَـرِيمِ فـي الإِمـلاقِ

Nasıl ki zenginlik cimrinin elinde çirkindir, cömert kişi de fakirlikle çirkinleşir.

El-Mutenebbî'nin, yaşamı boyunca güveneceği ve karşılıksız olarak kendisini seveceği bir dost aradığını şu beyiti göstermektedir:

شَـــرُّ البِـلادِ مَكـانٌ لا صَـديقَ بـهِ وشَـرُّ مـا يَكْسِـبُ الإِنسـانُ مـا يَصِمُ

En kötü memleket dostun olmadığı yerdir, insanın en kötü kazancı ise yüzünü kara çıkaracak olandır.

Öveceği haslet ve meziyetler arasında, insanın kıskançlıktan arınmış olması vardır. Bunu da birçok beyitinde görmekteyiz:

سِـــوَى وَجـــع الحُسَّـــادِ داوِ فإِنَّـهُ إذا حَـــلَّ فـــي قلـــبٍ فَليسَ يَحُـولُ

Kıskançlık dışındaki hastalıkları tedavi et, zira kıskançlık bir kalbe girdi mi bir daha çıkmaz.

***

ولا تَطمَعَـــنْ مـن حاسِـدٍ فـي مَـوَدَّةٍ وإِنْ كُـــنتَ تُبدِيهـــا لـــهُ وتُنِيـــلُ

Kıskançtan dostluk bekleme, ona bu dostluğu göstersen de bağışlasan da.

Ayrıca, yüz güzelliğinin değil, kalp güzelliğinin ve güzel ahlâkın önemini de vurgular:

وَمـــا الحُســـنُ فـــي وَجـــهِ الفَتَى شَرَفاً لَهُ إذا لـــــم يَكُـــنْ فـــي فِعلِـــهِ والخَـــلائِقِ

Gencin yüz güzelliği şeref değildir, şayet davranışında ve ahlakında da güzellik yoksa.

Cesaret, savaşçı ruhu taşıma, cengâverlik gibi meziyetler, şair nezdinde, cömertlik kadar önemlidir. Hemen her şiirinde, bu özelliklere temas eden beyitlere rastlamak mümkündür. Bazı örnekleri aşağıda sunuyoruz:

والمشـــــــرَفِّيةُ لا زالَـــــت مُشـــــرفَةً دواءُ كُـــــل كَـــــرِيمٍ أو هـــي الوجَـــعُ

Kılıçlar, saygın insanlar için ya onlara ilaç gibi gelen ya da acı veren (cesurca ölüme sürükleyen) onur verici şeylerdir.

****

إنَّ السِـــــلاحَ جَـــــميعُ النـــاسِ تَحمِلُـــهُ وَلَيس كـــــلُّ ذواتِ المِخـــــلَبِ السَـــبُعُ

Herkes silah taşır, ancak pençesi olan her hayvan aslan değildir.

****

Soy-sop da şairin öne çıkardığı ve övdüğü özellikler arasında yer alır:

أَفعالُـــــه نَسَـــبٌ لـــو لـــم يَقُـــلْ معَهـــا جَـــدِّي الخَـــصيبُ عَرَفْنا العِرقَ بالغُصُن

Yaptıkları söylenmese bile asaletini göstermeye yeter.

Soyu bereketlidir; kökü dalından tanırız.

Şaire göre toplum, övgüye değer meziyetlerini kaybetmiştir. Bu nedenle, şanssız bir dönemde yaşamaktadır:

وإِنَّمـــا نَحْـــنُ فـــي جِـــيلٍ سواســـيَةٍ شَـــرٌّ عـــلى الحُـــرِّ مـــن سُقمٍ على بَدَنِ

Bizse saygınlıktan ziyade, kötülükte eşit ve hastalıklı bedenlere sahip olduğumuz bir çağdayız.

Ancak burada, el-Mutenebbî'nin insanları zor beğenen biri olduğunu, dolayısıyla mükemmeli arayıp hemen herkesi kınadığını da hatırlatmak gerekir. Bir şiirinde de şöyle der:

حَـــولي بِكُـــلِّ مَكـــانٍ مِنهُـــمُ خِـــلَقٌ تُخْـــطي إذا جِـــئتَ فـــي اســـتِفهامِها بِمَنِ

Etrafım insan suretinde olanlarla dolu,
onları kim diye sorgulamaya kalkarsan yanılırsın.

Aşağıdaki beyitlerde de fazla duygusal ve öznel bir dille söylenmiş, makul ve insaf sınırları dışında söylenmiş bir ifade vardır:

أذُمُّ إِلـــى هـــذا الزمـــانِ أُهيْلَـــهُ فـــأَعْلَمُهُم فَـــدْمٌ وأَحْـــزَمُهُم وغْـــدُ

وأَكـــرَمُهُمْ كَـــلْبٌ وأَبْصَـــرُهُم عَـــمٍ وأسْـــهَدُهُمْ فَهْـــدٌ وأَشْـــجَعُهُم قِـــرْدُ

Bu dönemde yaşayan insanları yeriyorum, en akıllıları geri zekâlıdır, en güçlüleri de ahmaktır.

En saygınları köpektir, en iyi görenleri bile kördür, en uyanıkları panter kadar uykucu en cesurları da maymun kadar korkaktır.

Elbette bu beyitleri söylemeye sebep olan şey, şairin dostlarından beklediği ilgi, sadakat, samimiyet ve yardımı görememesidir. Bu da onu, zamanla bütün insanlar hakkında karamsarlık duygusu beslemesine yol açmıştır. Şair, bu ruh halini şu beyitinde açıkça dile getirmiştir;

فلـــــــــم أَرَ وُدَّهُـــــــم إلا خِداعًـــــــا وَلَـــــــــم أَرَ دِينَهُـــــــم إلا نفاقـــــــا

Dostluklarının kandırmacadan, dinlerinin de ikiyüzlülükten başka bir şey olmadığını gördüm.

II. BÖLÜM

EL-MUTENEBBÎ'NİN ŞİİRLERİNDE KENDİNİ ÖVME VE BUNU GEREKTİREN ETKENLER

El-Mutenebbî, kendisiyle övünen, sahip olduğu meziyetleri açıkça dile getirip hiç de tevazu göstermeyen bir kişiliğe sahiptir. Divanı, bunu gösteren nice beyitlerle doludur, dolayısıyla şairin yaşam felsefesini irdelerken bu narsizminin şiirlerine yansıma biçimi ve sıklığını es geçmek şairin -bir bakıma- hayata bakış felsefesini eksik bırakmak anlamına gelecektir. Bu anlamda şairin kişiliğinin en güçlü yönünü ortaya koymak gerektiğinden II. bölümde el-Mutenebbî'nin şiirlerinde *kendini övme ve bunu gerektiren etkenler* başlığı altında sırasıyla nesebiyle, cesaretiyle, cömertliğiyle ve şairliğiyle nasıl övündüğü, beyitlerine nasıl yansıdığı incelenmektedir. Alt başlıklara geçmeden birkaç örnek verecek olursak:

كفـــــاني الـــــذم أنـــــي رَجُـــــلٌ أكـــــرَمُ مـــــالٍ مَلَكتُـــــهُ الكَـــــرَمُ

Sahip olduğum en değerli şeyin şerefim olduğunu söylemek, beni kınamaktan, kötülenmekten kurtarır.

***

فَـــــلا عَـــبَرَت بـــي ســـاعَةٌ لا تُعِـــزُّني ولا صَحِـــــبتني مُهجَـــة تَقبَـــلُ الظلْمـــا

Ne beni şereflendirmeyen bir saatim oldu ne zulmü kabul edecek bir yüreğim.

***

ومِـــنْ جـــاهِلٍ بـــي وَهـــوَ يجـــهَلُ جهلَه وَيَجْـــــهَلُ عِلمِـــــي أَنـــهُ بِـــيَ جـــاهلُ

Beni tanımayan ve cehaletinin de farkında olmayan nice kişi, benim onun cahil olduğunu bildiğimin de farkında değil.

***

وكَـــــفٌّ لا تُنـــــازِعُ مـــــنْ أَتـــــاني يُنـــــازِعُني ســـــوَى شَـــرَفي وخـــيري

Öyle bir elim var ki, bana gelen kişiyle tartışmaz,

şerefim ve iyiliğim dışında bir konuda ancak benimle tartışır.

Bazı beyitlerinde, sahip olduğu bütün özellikleri bir araya getirdiği de görülür:

أَنـــا تِـــربُ النّـــدى ورَب القَـــوافي وَسِـــمام العِـــدى وغَيـــظ الحســـودِ

Ben cömertliğin kardeşi, kafiyelerin ilahı, düşmanların zehri ve kıskançları kızdıranım.

2.1. Nesebiyle Övünmesi

El-Mutenebbî'nin sık sık kendi nesebi, kabilesi ve kökenleri ile övündüğü ve bunu yüksek sesle haykırdığı dikkati çeker. Meselâ, Yemen kökenli bir soydan geldiğini şöyle dile getirir:

ومَجْـــــدي يَـــدُلُّ بَنـــي خِـــندِفٍ عـــــلى أنَّ كُـــلَّ كَـــريمٍ يَمَـــانِ

Saygınlığım (şerefim) Benî Ḥindif'e, saygın kişilerin Yemenli olduğu gösterir.

Sahip olunan meziyetler iyi ya da kötü, ne olursa olsun, atalardan tevarüs etmiştir. Şair de bununla övünür:

ومـــن تكُـــنِ الأُسْـــدُ الضَّـــوارِي جُدودَهُ يَكُـــنْ لَيلُـــهُ صُبحـــاً ومَطعَمُـــهُ غَصْبـــا

Ataları yırtıcı aslanlar olan kişinin geceleri gündüzler gibi olur, yiyeceğini de gasp ederek alır.

Ancak bazen çelişkiye düşer ve olaylara sadece faydacı bir gözle yaklaşır. Bu da şairin sık sık içine düştüğü hatalardandır:

ولَســـــتُ أُبـــالي بَعْـــدَ إدراكِـــيَ العُـــلَى أَكـــــانَ تُراثـــاً مـــا تَنـــاوَلتُ أم كَسْـــبا

Yükseklere geldikten sonra, oraya mirasla mı yoksa hak ederek mi geldim umurumda değildir.

Kabile asabiyeti, sadece kendi kabilesiyle övünme değil, bazen karşıdakini yerme ya da onlara nisbet yapma, onları aşağılama şeklinde de kendini gösterir. Ḳuḍâ'a Kabilesine karşı kendisinden söz ederken şöyle dediği gibi:

قُضاعَـــةُ تَعلَـــمُ أَنّـــي الفَتـــى الّـــ ذي ادَّخَـــرَتْ لِصـــروف الزَّمـــانِ

Ḳuḍâ'a zamanı geri çevirecek (gücü) olan gencin ben olduğunu biliyor.

Ancak, soylu olmak yeterli değildir. O soyu ve şerefi devam ettirip geçmişine layık birisi olmak önemlidir:

إذا لـــم تَكُـــن نَفسُ النّسِـــيبِ كأَصلِـــهِ فمـــاذا الّـــذي تُغنـــي كِـــرامُ المَنـــاصِبِ

Şayet kişi nesebine benzemiyorsa asil gibi görünmenin yararı ne!

Bazı özellikler ve meziyetler de soydan gelir ve sonradan kazanılamaz. Aşağıdaki beyitinde de bunu vurgular:

وكُـــلٌّ يَـــرَى طُـــرْقَ الشَـــجاعةِ والنَدَى ولكِـــــنَّ طَبْـــعَ النَفسِ للنَفسِ قـــائِدُ

Herkes cesaretin ve cömertliğin yollarını bilir ancak nefis aslını takip eder.

İnsanın soyunda ve fıtratında iyilik varsa eğer, kötülük yapmak istese bile sonunda iyiliğe meyleder:

إذا اســـتقبَلَتْ نَفسُ الكَـــرِيمِ مُصابَهـــا بِخُـــبثٍ ثَنَـــتْ فاســـتَدبَرَتْهُ بِطِيـــبِ

Saygın kişinin başına musibet gelir de onu kötülükle karşılarsa, döner ve onu iyilikle telafi eder.

Başarılı olmak ve elindeki imkânları iyi kullanmak için de soydan gelen tecrübeler büyük etkendir. Bunu da öyle ifade eder:

وما تَنفَعُ الخَيلُ الكِرامُ وَلا القَنا إِذا لَم يَكُنْ فَوقَ الكِرامِ كِرامُ

Asil atlar ve mızraklar tek başına işe yaramaz, şayet asil atların üzerinde asil bir kişi olmazsa.

Övünme, bazen kabilenin sınırların aşıp Arapları diğer milletlere üstün tutacak dereceye varmaktadır:

تفرَّد العُربُ في الدُّنيا بِمَحتِدِهِ وشارَكَ العُربَ في إحسانِهِ العَجَمُ

Araplar bu dünyada asalette tektirler. Diğer milletler iyilikte Araplara ortak oldular.

2.2. Cesaretiyle Övünmesi

El-Mutenebbî'nin her fırsatta vurguladığı ve övündüğü cesareti, her beyitinde farklı bir üslup ve ifadeyle kendini göstermektedir:

مَفرشي صَهوَةُ الحصان وَلكن قَميصي مسرودةٌ مِنْ حَديدِ

Yatağım atın eğeridir, buna karşın gömleğim demirle zırhlanmıştır.

***

أنا ابْن اللّقاءِ أنا ابنُ السَّخاءِ أنا ابنُ الضِّرابِ أنا ابنُ الطِّعانِ

Ben savaşların, cömertliğin, kavgaların, mızrakla dürtenlerin (mızrak saplayanların) oğluyum.

***

يُســـــــابِقُ سَـــــيفي مَنايـــــا العِبـــــادِ إِلَيهِـــــــم كأنمـــــــا فـــــي رِهـــــانِ

Kılıcım bir adeta bir yarıştaymışçasına insanları öldürmek için yarışıyor.

***

حَـــــدِيدُ اللّحـــــاظِ حَـــــديدُ الحِفـــــاظِ حَـــــديدُ الحُســـــامِ حَـــــديدُ الجَنَـــــانِ

Keskin bakışım, demir gibi koruyuculuğum, demir gibi keskin kılıcım ve demir gibi kalbim vardır.

***

لا أَقـــــتَرِي بَلَـــــدًا إلا عـــــلى غَـــرَرٍ ولا أَمُـــــرُّ بِخَـــــلْقٍ غَـــيرِ مُضطغِـــنِ

İçinde tehlike olmayan bir yere gitmedim,

Bana kin beslemeyen bir topluluğa da uğramadım.

Aşağıdaki beyiti, savaşmayıp korkakça yaşayarak zillet içinde kalmayı dile getiren en çarpıcı sözlerindendir:

وإِنّـــــي لَمِـــــن قَـــــومٍ كـــأنَّ نُفوســـهُم بِهـــا أَنـــفٌ أَنْ تَســـكُنَ اللحـــمَ والعَظْمَـــا

Ben öyle bir kavme mensubum ki canların et ve kemiğin içinde kalmasını hakir görürler.

Bir başka beyitinde de cesurlarla korkakları şöyle tasvir eder:

كَـــم مُخـــلَصٍ وعُـــلًى في خَوضِ مَهلَكَةٍ وقَتلَـــــةٍ قُـــــرِنَت بِـــالذمِّ فـــي الجُـــبُنِ

Nice samimi (fedakâr) ve yüce ölüme dalıp gittiler,

korkaklıkta ise ölümle kötülük birbirine eşitlendi.

Şair için kaçamak dövüşmek, mağrur insanla anlaşıp sulh yapmak şerefli bir iş değildir. O, her zaman kendisine yakışanı yapar:

فـــلا أُحـــاربُ مَدفوعًـا إلـى جُـدُرٍ ولا أُصـــالِحُ مَغـــرورًا عـلى دَخَـنِ

Duvara sırtını dayayıp (sığınmış) kişiyle savaşmam,

Mağrur insanla da fesat üzerine sulh yapmam.

Yaşadığı onca sıkıntıya ve geçirdiği nice meşakkatli günlere katlanıp ayakta durmasının nedenini de şöyle açıklar:

وأَشْـــجَعُ منّـي كُـلَّ يَـوْمٍ سَـلامتي ومـــا ثَبَتَـتْ إلا وفـي نفسِـها أَمْـرُ

Her gün sağ salim kalışım cesaretimden de ötedir, bunda benim de bilmediğim bir durum saklıdır.

Yiğitlik, savaşçı ruhu taşıma, benliğinde öylesine yer etmiştir ki, dün savaştığıyla bugün uzlaşmak ona adeta zül getirir:

وَمِـن نَكَـدِ الدنيـا عـلى الحُرِّ أَن يَرَى عَـــدُوًّا لـــهُ مـا مـن صَداقَتِـه بُـدُّ

Yiğit bir kişi için dünyanın çilelerinden birisidir düşmanıyla dost olmak zorunda kalması

Hayatta başarılı olmak için sadece ve sadece savaşmak, mücadele etmek ve yılmamak gerekir:

ومَـــن طَلَـبَ الفَتـحَ الجَـلِيلَ فإنَّمـا مَفاتيحُـهُ البِيـض الخِفـافُ الصَـوارِمُ

Yüce fetihlerin peşine düşenler bilsinler ki onun anahtarı hafif keskin kılıçlardır.

2.3. Cömertliğiyle Övünmesi

El-Mutenebbî'nin şiirlerinde cömertliğiyle övünmesi ayrı bir yer tutar. Bunu konu alan beyitler, sadece cömertliğin övgüsü değil, aynı zamanda cimriliğin de yergisi niteliğindedir. Ancak şair, herkese aynı miktarda iyilik yapılmasına karşıdır. Ona göre lütuf ve ihsan, lâyık olana yapılmalıdır:

إذا أنـــت أكـــرَمتَ الكَـريمَ مَلَكتَـهُ وإن أَنـــتَ أكـــرَمتَ اللَّئِـيمَ تَمَـرَّدا

Eğer saygın kişiye ikramda bulunursan onu kazanırsın, eğer kötü insana ikramda bulunursan itaatsiz olur.

Sarf edilecek mal mülk yoksa da güzel bir söz ve nasihat, iyi bir ihsanın yerine geçer:

لا خـيـــل عـــنـــدك تـهـديـــهـــا ولا مـــــال

فـلـيـسـعـد الـنـطـق إن لـم تـسـعـد الـحـال

Ne atın var hediye edecek ne de malın, o halde konuşman sevindirsin eğer madden sevindiremiyorsan.

2.4. Şairliğiyle Övünmesi

Şairin övündüğü bir başka özelliği de şairlikteki üstünlüğüdür. Büyük bir şair olduğunu her fırsatta dile getiren el-Mutenebbî, şiir ve edebiyatta üstün yetenekli olduğunu hiç çekinmeden dile getirir:

يَســـتَعظِمُونَ أُبَيّاتًـــا نَـــأَمتُ بِهـــا لا تَحسُـــدُنّ عـــلى أَن يَنـــأَمَ الأَســدا

Kükreyerek söylediğim beyitçikleri büyütüyorlar, aslanı kükremesinden dolayı kıskanmayın.

***

لـــــو أن ثَـــــمَّ قُلوبًـــــا يَعقلُـــونَ بِهـــا أَنســـاهُمُ الذُّعـــر مِمـــا تَحتَهـــا الحَسَـــدا

Şayet söylediğim beyitçikleri anlayabilecekleri yürekleri olsaydı kıskançlıkları korkularının gölgesinde kalırdı.

***

شـــــاعِرُ المجـــدِ خدنـــهُ شـــاعِرِ اللّـــفـــ ظ كِلانـــــــا رَبُّ المَعـــــانِي الدِقـــــاقِ

O başarının bense sözün şairiyim, her ikimiz de en ince manaları seçeriz.

El-Mutenebbî, diğer şairlerin şiirlerinden söz ederken onları da – kendi zevkine göre – değerlendirip yermekten geri kalmaz:

إن بعضًـــــا مِـــــنَ القَـــــريض هُـــذاءٌ لَيسَ شَـــــــيئًا وبَعضَـــــــهُ أَحكـــــــامُ

Şiirlerin bazıları, içinde hiçbir şey olmayan saçma sapan sözlerdir, bazıları ise hikmet doludur.

منـــهُ مـــا يَجـــلُب البَراعَـــةُ والفْـــضـــ لُ ومنـــــهُ مـــــا يَجـــــلُبُ البِرْســـــامُ

İçlerinde, yetenek ve erdemi kendisine çeken de var, zatülcenp hastalığını da.

El-Mutenebbî, isim verip herhangi bir şairi hedef almaz ve rencide etmez. Ancak sözlerinden, birçok şiiri beğenmediği açıkça görülmektedir:

تَحـــــتَ العَجـــــاجِ قَوافيهـــا مُضْمَرَةٌ إذا تُنُوشِـــــدنَ لـــــم يَدخُـــلْنَ فـــي أُذُنِ

Kafiyeler var tozların altında gizlenmiş, söylendiklerinde kulağa girmezler

Zaten bir kısım insanlar da şiir zevkinden yoksundurlar ve çevresindeki şairler de onlara kendi seviyelerince hitap etmelidir:

وَمِـــنَ النـــاسِ مَـــنْ يَجُـــوزُ عَلَيـــهِ شُـــــــعَراءٌ كَأَنَّهـــــا الحازبـــــازِ

Öyle insanlar var ki, onlara sinek vızıltısı gibi şiir söyleyen şairler gerek.

SONUÇ

Ebu'ṭ-Ṭayyib el-Mutenebbî, H. 4. asırda yaşayan ve Arap edebiyat tarihine damgasını vuran en önemli şairlerdendir. Şerefli ve saygın yaşamayı kendisine ilke edinen, güce sahip olmayı hedefleyen ve ölümsüzlüğün yiğitçe savaşmakla elde edilebileceğini savunan şair, korkaklığı hakir, kötüleri öldürmeyi ise kahramanlık olarak görmüştür.

Dünyanın gelip geçiciliği karşısında başkalarına boyun eğmeden özgür yaşamayı savunan el-Mutenebbî ücret karşılığında şiir yazan bir şair olarak başkalarına boyun eğişi hakir görmesi bir bakıma kendi içinde bir tezat oluşturmaktadır. El-Mutenebbî, şiirlerinde içki içmeyi ve kadınlara aşırı düşkünlüğü akılsızlık olarak nitelemekte, yalan gibi olumsuz davranışları ise küçümsemektedir.

Kendini son derece beğenen el-Mutenebbî, kendisinden daha büyük bir şair tanımadığını, en iyi şiirleri kendisinin nazm ettiğini her fırsatta beyitlerinde vurgulamakta, sıkça ne kadar kıskanıldığını, ne büyük bir kahraman olduğunu belirtmektedir, böylece karakterinin en baskın yönü olan kibrini açıkça ortaya koymaktadır.

Bu çalışmada Ebu'ṭ-Ṭayyib el-Mutenebbî'nin divanı incelenerek, yaşama hangi pencereden baktığı irdelenmektedir. Arap edebiyat tarihinde değerli bir yeri olan şairin yaşam felsefesi, beyitleri çerçevesinde değerlendirilmeye çalışılmıştır. Diğer yandan şairin şiir nazm etme gayesi olan medh konusu ele alınmamış olup geniş kapsamlı bir konu olduğundan müstakil bir çalışma gerektirdiği düşünülmektedir.

El-Mutenebbî sadece birkaç beyitle değil neredeyse tüm şiirleriyle zihinlerde yer eden, dile hâkimiyetini maharetli bir şekilde şiirlerine yansıtan, dünya görüşü ve yaşam felsefesini yaşamında nasıl yaşıyorsa o şekilde beyitlerine aksettiren en büyük Arap şairlerdendir.

KAYNAKÇA

‘Abduccabbâr, Sa‘ûd Maḥmûd, *eş-Şi‘r fî Riḥâb Seyfi’d-Devlet-i’l-Ḥamdânî*, Mu’esseset-u’r-Risâle, Beyrut 1994.

Dîvân el-Mutenebbî, Dâr Beyrut, Beyrut, 1983.

Durmuş, İsmail, , “el-Mütenebbî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, XXXII, İstanbul 2006.

el-Berḳûḳî, ‘Abdurraḥman, *Şerḥ Divan-u’l-Mutenebbî*, Dâr-u’l-Kitâb-u’l-‘Arabî, Beyrut 1986.

el-Faḫûrî, Ḥannâ, *el-Cemi‘ fî Tarîḥ el-Âdâb el-‘Arabî*, Dâru’l-Cîl, Beyrut,1986.

Ġânim, Rola Ḥalîd Muḥammed, *el-Âḫir Fî Şi‘r l-Mutenebbî*, Cami‘atu’n-Necaḥ el-Vataniyye,2010.

Ḫafâcî, Muḥammed ‘Abdelmun‘in, *el-Ḥayatu’l-Edebiyye Ba‘de Ẓuhuru’l-İslâm*, Dâru’l-Cîl, Beyrut,1990.

Ḥüseyn, Ṭâhâ, *Ma‘a el-Mutenebbî*, Dâr el-Ma‘arif, XIII. Baskı.

İbn Ḫallikân, *Vefayat-u’l-A‘yân, Der.* Ebû’l-‘Abbâs Şemsuddîn Aḥmed bin Muḥammed, Dâr Sâdır, Beyrut 1978.

el-İṣbehânî, Ebû’l-Kâṣım, *el-Vâḍih fi Muşkilât Şi‘ri’l-Mutenebbî,* b.y.y., b.t.y.

el-Ma‘arrî, Ebu’l-‘Âlâ ‘Abdulmecîd Diyâb, *Şerḥ Dîvân Ebî’ṭ-Ṭayyîb el-Mutenebbî*, Dâru’l-Ma‘ârif, Mısır 1992.

Özdemir, Abdurrahman, *el-Mütenebbî’nin Şiirinde Maraş*, Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, XIV (2006), 159-185.

Özdemir, Sevim, "*Şiirle Kazanç Yoluna Zuheyr b. Ebî Sulmâ İle el-Mütenebbî'nin Yaklaşımı"*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, IX/I (2009), 193-206.

es-Se'alibî, Ebû Mansûr 'Abdulmelik, *Yetîmet-u'd-Dehr Fî Maḥâsin-i Ehl-i'l-'Asr*, Der. Dr. Mûfid Muhammed Kamiḥa, Dar-u'l-Kutub-u'l-'İlmiyye, Beyrut 1983.

es-Saḳḳâ, Mustafa - Şatta, Muḥammed- 'Abduh, 'Abduh Ziyade, *es-Ṣubḥ el-Mubnâ 'an Ḥaysiyyetu'l-Mutenebbî*, Daru'l-Ma'arif, Kahire, III. Baskı

Yaltkaya, Şerafeddin, "*Mutenebbî'den Önce Şiir"*, sad. Musa Yıldız-Nurettin Ceviz, NÜSHA, XVIII, (2005), sayfalar.

el-Yâzıcî, Nâṣîf**,** *el-'Arf-u'ṭ-Ṭayyîb Fi Şerḥ Dîvân Ebî'ṭ-Ṭayyîb*, Dâr-u'l-Kalem, Beyrut, b.t.y.

Zeydân, Corcî, *Tarîḥ Âdâb el-Luġatu'l-'Arabiyye*, Şevki Ḍayf, Dâru'l-Hilâl, c. II.

TEZ ÖZETİ

Gökkaya, Şirin, el-Mütenebbî'nin Şiirlerinde Yaşam Felsefesi, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Prof. Dr. M. Faruk Toprak, 52 s.

Tez, Ebu'ṭ-Ṭayyib el-Mutenebbî'nin hayatı hakkında genel bir bakış ile günlük yaşam tarzını, düşüncelerini ve fikirlerini yansıtan şiirleri incelemektedir.

Tez, giriş ve iki bölümden oluşmaktadır.

Giriş bölümünde, şairin hayatı ve yetiştiği ortam anlatılmıştır.

I. Bölümde yaşama ait temel değerler incelenmiş olup sırasıyla onurlu bir yaşam, sabır ve başarı, dünya hayatı ve ölüm, akıl, aşk, şarap, kadın ve övgüye değer vasıflar alt başlıklar halinde incelenerek ilgili beyitlerden örnekler ve çevirilerine yer verilmektedir.

II. Bölümde ise el-Mutenebbî'nin kendisini övdüğü ve bunu gerektiren etkenler başlığı altında nesebi, cesareti, cömertliği ve şairliğiyle övündüğü beyitlerinden örnekler ve çevirilerine yer verilmektedir.

ABSTRACT

Gökkaya, Şirin, Al-Mutanabbi's Philosophies of Life in His Poems, Master's Thesis, Advisor: Prof. Dr. M. Faruk Toprak, 52 s.

The thesis analyses Abou-t-Tayyib Al-Mutanabbi's style of daily life, his ideas and his poems that echoes his views within a general overview.

The thesis consists of an introduction and two chapters.

In the introduction chapter, the poet's life and his living environment are stated.

In the first chapter, the basic values of life are analyzed respectively as a life of dignity, patience, success, secular life, death, wisdom, love, wine, woman and laudable qualities in subheadings and the examples from the related couplets and translations are dealt.

In the second chapter, the examples from the couplets and translations including his self-praises about lineage, courage, generosity, and poets are stated.